

IJTIMOYIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

ISSN 3060-5059

VOL.3 № 4

2026

USLUBIY KOMPETENSIYA TUSHUNCHASI VA UNING PEDAGOGIK MOHIYATI

Yalgasheva Zilola Haziratkul qizi

Jizzax davlat pedagogika universiteti, 1-bosqich tayanch doktoranti

Annotatsiya

Mazkur maqolada uslubiy kompetensiya tushunchasining mazmun-mohiyati, uning pedagogik kategoriya sifatidagi o'zini hamda bo'lajak pedagoglarni kasbiy tayyorlash jarayonidagi ahamiyati nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Shuningdek, uslubiy kompetensiyaning tarkibiy qismlari, ya'ni bilim, ko'nikma, malaka, metodik tafakkur, refleksiv yondashuv va pedagogik faoliyatni samarali tashkil etish bilan bog'liq jihatlar yoritiladi. Maqolada uslubiy kompetensiya pedagogning ta'lim jarayonini ilmiy asosda rejalashtirish, o'quv materialini tanlash, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash va ta'lim natijalarini baholashga tayyorligini ifodalovchi integral sifat sifatida talqin etiladi. Tadqiqot davomida kompetensiyaviy yondashuv, tizimli tahlil, qiyosiy-pedagogik yondashuv va nazariy umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Natijada uslubiy kompetensiyaning pedagogik mohiyati pedagogning kasbiy barqarorligi, innovatsion faoliyati va ta'lim sifati bilan bevosita bog'liq ekanligi asoslab berildi.

Kalit so'zlar: uslubiy kompetensiya, pedagogik mohiyat, kompetensiyaviy yondashuv, metodik tayyorgarlik, kasbiy kompetentlik, refleksiya, pedagogik faoliyat, ta'lim sifati, metodik tafakkur, innovatsion yondashuv.

ПОНЯТИЕ МЕТОДИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНЦИИ И ЕЁ ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ

Ялгашева Зилола Хазираткул кизи

Джизакский государственный педагогический университет, базовый докторант 1 курса

Аннотация

В данной статье теоретически анализируются содержание и сущность понятия методической компетенции, её место как педагогической категории, а также значение в процессе профессиональной подготовки будущих педагогов. Освещаются структурные компоненты методической компетенции, включая знания, умения, навыки, методическое мышление, рефлексивный подход и аспекты, связанные с эффективной организацией педагогической деятельности. В статье методическая компетенция интерпретируется как интегративное качество, выражающее готовность педагога научно обоснованно планировать образовательный процесс, отбирать учебный материал, применять современные педагогические технологии и оценивать результаты обучения. В ходе исследования использовались методы компетентного подхода, системного анализа, сравнительно-педагогического подхода и теоретического обобщения. В результате обосновано, что педагогическая сущность методической компетенции непосредственно связана с профессиональной устойчивостью педагога, его инновационной деятельностью и качеством образования.

Ключевые слова: методическая компетенция, педагогическая сущность, компетентный подход, методическая подготовка, профессиональная компетентность, рефлексия, педагогическая деятельность, качество образования, методическое мышление, инновационный подход.

THE CONCEPT OF METHODOLOGICAL COMPETENCE AND ITS PEDAGOGICAL ESSENCE

Yalgasheva Zilola Haziratkul qizi

Jizzakh State Pedagogical University, 1st Year Basic Doctoral Student

Abstract

This article provides a theoretical analysis of the content and essence of methodological competence, its role as a pedagogical category, and its significance in the professional training of future teachers. The structural components of methodological competence are examined, including knowledge, skills, abilities, methodological thinking, reflective approach, and aspects related to the effective organization of pedagogical activity. The article interprets methodological competence as an integrative quality that reflects a teacher's readiness to scientifically plan the educational process, select instructional materials, apply modern pedagogical technologies, and assess learning outcomes. The study employed competency-based approach, systemic analysis, comparative pedagogical approach, and theoretical generalization methods. As a result, it is substantiated that the pedagogical essence of methodological competence is directly related to a teacher's professional stability, innovative activity, and the quality of education.

Keywords: methodological competence, pedagogical essence, competency-based approach, methodological training, professional competence, reflection, pedagogical activity, quality of education, methodological thinking, innovative approach.

Zamonaviy ta'lim tizimida yuz berayotgan tub o'zgarishlar, xususan, raqamlashtirish jarayonlarining jadallashuvi, global ta'lim makoniga integratsiyalashuv hamda kompetensiyaviy yondashuvning ustuvorlik kasb etishi pedagog faoliyatiga qo'yiladigan talablarni tubdan yangilamoqda. Bugungi kunda pedagog nafaqat bilim beruvchi subyekt, balki o'quv jarayonini ilmiy asosda loyihalovchi, metodik jihatdan asoslangan qarorlar qabul qiluvchi va ta'lim sifatini boshqaruvchi mutaxassis sifatida namoyon bo'lmoqda. Shu nuqtai nazardan, pedagogning kasbiy tayyorgarligida uslubiy kompetensiya alohida ahamiyat kasb etadi.

Uslubiy kompetensiya pedagogning ta'lim jarayonini samarali tashkil etish, o'quv materialini tanlash va tizimlashtirish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash hamda o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda ta'lim natijalarini baholashga tayyorligini ifodalovchi integrativ sifat sifatida qaraladi. Ayniqsa, kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etilayotgan ta'lim tizimida uslubiy kompetensiyaning shakllanganlik darajasi pedagog faoliyatining samaradorligini belgilovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Shu bilan birga, mavjud ilmiy tadqiqotlarda kompetensiya va kompetentlik tushunchalari keng o'rganilgan bo'lsa-da, uslubiy kompetensiyaning pedagogik mohiyatini tizimli yondashuv asosida ochib berish, uning tarkibiy tuzilmasini aniqlashtirish hamda zamonaviy ta'lim jarayonidagi o'rnini kompleks tahlil qilish zarurati saqlanib qolmoqda. Bu esa mazkur muammoning dolzarbligini yanada kuchaytiradi.

Mazkur maqolaning maqsadi uslubiy kompetensiya tushunchasining mazmun-mohiyatini ochib berish, uning pedagogik kategoriya sifatidagi o'rnini aniqlash hamda pedagogik faoliyatdagi ahamiyatini nazariy jihatdan asoslashdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun quyidagi vazifalar belgilandi: uslubiy kompetensiyaning ilmiy talqinlarini tahlil qilish, uning tarkibiy komponentlarini aniqlash, pedagogik mohiyatini ochib berish hamda zamonaviy ta'lim tizimidagi o'rnini asoslash.

Tadqiqot jarayonida kompetensiyaviy, tizimli va integrativ yondashuvlar asos qilib olindi hamda tahlil, sintez, qiyosiy-pedagogik tahlil va nazariy umumlashtirish metodlaridan foydalanildi. Ushbu yondashuvlar uslubiy kompetensiyani ko'p qirrali pedagogik hodisa sifatida chuqurroq anglash imkonini berdi.

Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarda kompetensiya tushunchasi bilim, ko'nikma va munosabatlarning oddiy yig'indisi emas, balki shaxsning muayyan vaziyatda samarali faoliyat yuritish qobiliyatini ifodalovchi integrativ kategoriya sifatida talqin qilinadi. OECDning DeSeCo

loyihasida kompetensiyalar murakkab talablarni muvaffaqiyatli bajarishga xizmat qiladigan, bilim, ko'nikma, qadriyat va munosabatlarni birlashtiruvchi tizim sifatida izohlangan; keyingi OECD Education 2030 materiallarida esa kompetensiya ijodiy qiymat yaratish, ziddiyat va dilemmalarni hal etish hamda mas'uliyatni o'z zimmasiga olish bilan bog'liq transformativ salohiyat darajasiga ko'tariladi. Yevropa Ittifoqining 2018-yildagi tavsiyasida ham kompetensiya "knowledge, skills and attitudes"ning dinamik kombinatsiyasi sifatida belgilangan bo'lib, bu yondashuv pedagog tayyorgarligini faqat nazariy tayyorgarlik bilan cheklab bo'lmasligini ko'rsatadi.

Xorijiy ilmiy maktablarda pedagog kompetentligini tushuntirishda o'qituvchining amaliy qaror qabul qilish salohiyatiga alohida urg'u beriladi. Xususan, pedagog tayyorgarligi haqidagi zamonaviy ensiklopedik va nazariy manbalarda o'qituvchi kompetentligi kasbiy bilim, didaktik-pedagogik amaliyot va refleksiv tayyorgarlik birligida qaraladi; bunda o'qituvchi kompetentligi o'quv natijalari va ta'lim sifati bilan bevosita bog'liq ekani ta'kidlanadi. UNESCOning o'qituvchilar uchun ICT Competency Framework hujjati ham pedagog kompetentligini darsni rejalash, resurslarni tanlash, texnologiyani maqsadga muvofiq qo'llash va professional rivojlanishni uzluksiz davom ettirish bilan bog'laydi. Demak, xalqaro manbalarda kompetensiya tushunchasi tobora ko'proq funksional, integrativ va amaliy xarakter kasb etmoqda.

Mahalliy ilmiy-pedagogik adabiyotlarda ham kompetensiyaviy yondashuv ta'lim sifatini oshirishning muhim omili sifatida talqin qilinadi. O'zbekiston pedagogik jurnallarida chop etilgan tadqiqotlarda pedagogning kasbiy kompetentligi mashg'ulotni tashkil etish, pedagogik muloqotni yo'lga qo'yish, ta'lim metodlarini tanlash va o'quv faoliyatini boshqarish bilan bog'langan. Shu bilan birga, Tashkent State Pedagogical University bilan bog'liq tadqiqotlarda metodik kompetensiyani rivojlantirish SDG 4 — sifatli ta'lim maqsadlari bilan bog'liq holda ko'rish tendensiyasi kuzatiladi. Bu esa uslubiy tayyorgarlikni nafaqat tor didaktik ko'nikma, balki ta'lim sifatining strategik omili sifatida ko'rishga asos beradi.

Uslubiy kompetensiya tushunchasining ilmiy talqinlarida esa bir nechta yondashuvlar mavjud. Birinchi yondashuvda u pedagogning dars maqsadini belgilash, mazmunni tanlash, metod va vositalarni uyg'unlashtirish hamda natijani tahlil qilishga tayyorligini ifodalovchi kasbiy sifat sifatida talqin qilinadi. Ikkinchi yondashuvda uslubiy kompetensiya pedagogik kompetentlikning tarkibiy qismi deb qaralib, u metodik bilim, metodik tafakkur, loyihalash qobiliyati va refleksiv tahlilni o'z ichiga oladi. Masalan, Bubnova metodik kompetentlikni metodik bilim, ko'nikma va malakalarni egallash jarayoni hamda ularni amaliyotda amalga oshirishga tayyorlik sifatida tavsiflaydi; Masyukova esa uni o'qituvchining professional tayyorgarligi darajasining muhim ko'rsatkichi deb hisoblaydi. Kovyshovanning ishida metodik kompetentlikka doir yondashuvlar va struktur komponentlar tahlil qilinib, uning ko'p komponentli tabiati ko'rsatib beriladi.

Ayrim tadqiqotlarda uslubiy kompetensiya bevosita refleksiv amaliyot bilan bog'lanadi. Maksimović va Osmanović tomonidan o'tkazilgan tadqiqotda o'qituvchilarning metodologik kompetensiyasi muammoni anglash, unga nisbatan shaxsiy munosabat bildirish, qaror qabul qilish va faoliyatni moslashtirish qobiliyati bilan izohlanadi. Bu yondashuv uslubiy kompetensiyani faqat tayyor metodlardan foydalanish emas, balki pedagogik vaziyatni tahlil qilish, moslashuvchan yondashuvni tanlash va o'z faoliyatini qayta ko'rib chiqish qobiliyati sifatida tushunishga imkon beradi. Shu ma'noda, uslubiy kompetensiya kognitiv, operatsion va refleksiv komponentlarning birligi sifatida namoyon bo'ladi.

Bo'lajak pedagoglar, ayniqsa, maxsus pedagoglar tayyorgarligida uslubiy kompetensiya masalasi yanada murakkablashadi. Chunki maxsus pedagogik faoliyat differensial yondashuv, individual ehtiyojlarni aniqlash, moslashtirilgan metod va vositalarni tanlash, inklyuziv va korreksion vazifalarni uyg'unlashtirishni talab qiladi. Shu sababli ayrim tadqiqotchilar maxsus pedagog metodik kompetensiyasini umumiy pedagog kompetentligidan farqli ravishda maxsus ta'lim ehtiyojlari, diagnostik yondashuv va moslashtirilgan ta'lim texnologiyalarini qamrab oluvchi kengroq tuzilma sifatida izohlaydi. Maxsus pedagogga oid tadqiqotlarda metodik

kompetensiya darsni tashkil etish bilan birga, o'quvchini kuzatish, individual dastur tuzish va natijani korreksion nuqtai nazardan baholash bilan ham bog'langan.

Pedagogik faoliyatda metodik tayyorgarlik muammolari bo'yicha adabiyotlar bir necha barqaror muammolarni ko'rsatadi. Birinchidan, nazariy tayyorgarlik bilan amaliy faoliyat o'rtasida uzilish mavjud: bo'lajak pedagoglar ko'pincha metodik tushunchalarni biladi, biroq ularni real darsni loyihalash va adaptiv qo'llashda qiynaladi. Ikkinchidan, raqamlashtirish jarayoni metodik tayyorgarlikka yangi talablar qo'yimoqda, biroq barcha mentorlar va o'qituvchilar bu o'zgarishga bir xil darajada tayyor emas. Lesya va hamkorlarining tadqiqotida boshlang'ich ta'lim bo'yicha bo'lajak o'qituvchilarning metodik tayyorgarligiga to'sqinlik qiluvchi omillar sifatida ta'lim madaniyatining sust raqamlashtirilgani, amaliyotga yo'naltirilgan modellar yetarli emasligi hamda mentorlarning raqamli kompetensiyasi bir xil darajada shakllanmaganligi ko'rsatilgan. UNESCOning ICT-CFT hujjati ham o'qituvchilarni tayyorlash va qayta tayyorlashda texnologiyani tizimli integratsiya qilish zarurligini qayd etadi.

Yana bir muhim muammo — metodik tayyorgarlikni baholash mezonlarining yetarlicha aniqlashtirilmaganidir. Alesyavichus tadqiqotida metodik kompetentlikni baholashda o'zini o'zi baholash, dars kuzatuvi, o'quv-metodik hujjatlarni tekshirish va tashqi ekspertiza kombinatsiyasi ko'proq ishonchli natija berishi ko'rsatiladi. Bu holat uslubiy kompetensiyani faqat bitta test yoki nazariy savollar orqali aniqlash yetarli emasligini, balki uni ko'p mezonli diagnostika asosida baholash zarurligini anglatadi. Shunday ekan, ilmiy adabiyotlar tahlili uslubiy kompetensiyani shakllantirish va baholash masalasi hali ham to'liq yechilgan muammo emasligini, ayniqsa, bo'lajak maxsus pedagoglar tayyorgarligida maxsus metodik ko'rsatkichlar tizimini ishlab chiqish zarurligini ko'rsatadi.

Uslubiy kompetensiya zamonaviy pedagogikada o'qituvchining ta'lim jarayonini ilmiy asosda loyihalash, maqsad va mazmunni o'zaro muvofiqlashtirish, metod va vositalarni vaziyatga mos tanlash, natijalarni tahlil qilish hamda pedagogik faoliyatni takomillashtirib borishga tayyorligini ifodalovchi integrativ kasbiy sifat sifatida talqin etiladi. Kompetensiya haqidagi xalqaro yondashuvlarda u bilim, ko'nikma va munosabatlarning dinamik birligi sifatida izohlanadi; shu sababli uslubiy kompetensiyani ham alohida bir ko'nikma emas, balki ko'p komponentli pedagogik tizim sifatida ko'rish maqsadga muvofiqdir. OECD va Yevropa Ittifoqi hujjatlarida kompetensiya aynan bilim, ko'nikma va munosabatlar uyg'unligi sifatida sharhlangani uslubiy kompetensiyaning ham murakkab, integrativ tuzilishga ega ekanini nazariy jihatdan asoslaydi.

Mazkur tadqiqot nuqtai nazaridan uslubiy kompetensiyaning tarkibiy tuzilmasi uch asosiy komponent asosida izohlanadi: kognitiv, amaliy va refleksiv komponentlar. Bunday tasnif metodik kompetentlikka oid zamonaviy ilmiy ishlarda uchraydigan struktur yondashuvlarga mos keladi, chunki metodik tayyorgarlikning mazmuni faqat nazariy bilimlar bilan emas, balki ularni amaliyotda qo'llash va o'z faoliyatini tahlil qila olish qobiliyati bilan belgilanadi. Metodik kompetentlikni tahlil qilgan rus tadqiqotchilari ham uning tarkibida bilim, metodik harakat va diagnostik-refleksiv elementlar mavjudligini ko'rsatadi.

Kognitiv komponent uslubiy kompetensiyaning nazariy asosini tashkil etadi. U pedagogning didaktika, maxsus fan metodikasi, ta'lim tamoyillari, o'qitish qonuniyatlari, o'quv jarayonini loyihalash mezonlari, baholash yondashuvlari hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalar haqidagi tizimli bilimlarini qamrab oladi. Kognitiv komponenti rivojlangan pedagog ta'lim maqsadini to'g'ri belgilay oladi, o'quv materialining mazmuniy mantiqini tushunadi, metod tanlashning ilmiy asoslarini angalaydi va darsni tasodifiy emas, balki konseptual yondashuv asosida tashkil etadi. UNESCOning o'qituvchilar uchun ICT kompetensiya doirasi ham pedagog tayyorgarligida o'quv dasturi, pedagogika, baholash va professional rivojlanish haqidagi bilimlarning markaziy o'rin tutishini ko'rsatadi.

Amaliy komponent metodik ko'nikma va malakalarning real pedagogik vaziyatda namoyon bo'lishini anglatadi. Bu komponentga dars ishlanmasini tuzish, ta'lim metodlarini

tanlash va moslashtirish, o'quvchilar ehtiyojidan kelib chiqib topshiriqlarni differensiallashtirish, o'quv materialini soddalashtirish yoki murakkablashtirish, interaktiv va raqamli vositalardan foydalanish, o'quv natijalarini aniqlash hamda korreksion-tuzatish ishlarini amalga oshirish kabi faoliyat turlari kiradi. Aynan amaliy komponent pedagogning nazariy tayyorgarligi qanchalik kasbiy faoliyatga ko'chirilganini ko'rsatadi. Metodik kompetentlik diagnostikasiga oid tadqiqotlarda ham darsni rejalash, metod tanlash va pedagogik vaziyatni hal qilish bo'yicha amaliy harakatlar eng muhim indikatorlar sifatida qaraladi.

Refleksiv komponent esa pedagogning o'z faoliyatini tahlil qilish, kuchli va zaif jihatlarini aniqlash, pedagogik qarorlarining samaradorligini baholash, o'z uslubiy faoliyatini takomillashtirish va yangilikka ochiq bo'lish qobiliyatini ifodalaydi. Refleksiya rivojlangan hollarda pedagog o'z darsini tashqi shakl bilan emas, balki natija, jarayon, o'quvchi faolligi va metod tanlashning to'g'riligi nuqtai nazaridan tahlil qiladi. Bu esa metodik kompetensiyani statik holat emas, balki doimiy rivojlanib boruvchi professional sifat sifatida tushunishga imkon beradi. Metodologik kompetensiya bo'yicha tadqiqotlarda ham o'z faoliyatini qayta ko'rib chiqish va vaziyatga moslashtirish refleksiv tayyorgarlikning asosiy ko'rinishlari sifatida ta'kidlanadi.

Shunday qilib, uslubiy kompetensiyaning mazmuni nazariy bilimlar tizimi, metodik harakatlarni amalga oshirish qobiliyati va refleksiv tahlil birligida namoyon bo'ladi. Mazkur komponentlar o'zaro aloqador bo'lib, ulardan birining sustligi butun metodik tayyorgarlik sifatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli uslubiy kompetensiyani shakllantirishda faqat ma'ruza va nazariy tayyorgarlik bilan cheklanib qolish emas, balki amaliy mashg'ulot va refleksiv tahlil mexanizmlarini ham birgalikda tashkil etish zarur.

Uslubiy kompetensiyaning pedagogik mohiyati, avvalo, uning pedagogik jarayonni maqsadli, tizimli va natijador tashkil etishdagi o'rni bilan belgilanadi. Pedagogik faoliyat o'z mohiyatiga ko'ra o'zgaruvchan, ko'p omilli va vaziyatga bog'liq faoliyat bo'lgani uchun unda tayyor sxemalardan foydalanish har doim ham samarali natija bermaydi. Aynan uslubiy kompetensiya pedagogga konkret sharoitga mos metod tanlash, mazmuni moslashtirish, o'quvchi ehtiyojlarini hisobga olish va ta'lim jarayonini boshqarish imkonini beradi. Shu ma'noda, uslubiy kompetensiya pedagogik jarayonning "ichki mexanizmi" sifatida namoyon bo'lib, u ta'lim mazmuni bilan pedagogik natija o'rtasidagi amaliy bog'lovchi omil vazifasini bajaradi.

Pedagogik jarayondagi o'rni nuqtai nazaridan uslubiy kompetensiya darsni rejalashtirishdan tortib, o'quvchilar faoliyatini tashkil etish, resurslardan foydalanish, baholash va tuzatish kiritishgacha bo'lgan barcha bosqichlarni qamrab oladi. Agar pedagogda uslubiy kompetensiya yetarli darajada shakllanmagan bo'lsa, u o'quv dasturi mazmunini o'quvchi imkoniyatlariga moslashtirishda, darsning ichki mantiqini yaratishda va o'quvchilarni faol o'rganishga jalb etishda qiyinchilikka duch keladi. Aksincha, uslubiy kompetensiyasi yuqori bo'lgan pedagog ta'lim mazmunini qayta ishlay oladi, murakkab mavzularni tushunarli shaklga keltiradi va o'quv jarayonini natijaga yo'naltirilgan tarzda olib boradi. UNESCOning pedagoglar uchun kompetensiya doirasida ham o'quv dasturi, pedagogika, baholash va raqamli resurslarni uyg'un qo'llash ta'lim jarayonini sifatli tashkil etishning asosiy ko'rsatkichlari sifatida ko'rsatiladi.

Uslubiy kompetensiyaning ta'lim sifatiga ta'siri ayniqsa muhimdir. Sifatli ta'lim faqat mazmunning mavjudligi bilan emas, balki mazmunning qanday o'qitilishi, qanday vositalar bilan yetkazilishi va qanday natija berishi bilan belgilanadi. Shu jihatdan uslubiy kompetensiya ta'lim sifatini oshirishning bevosita pedagogik omili hisoblanadi. Yevropa Ittifoqi hujjatlarida kompetensiyaga yo'naltirilgan yondashuv yuqori sifatli va inklyuziv ta'limni ta'minlash vositasi sifatida qaraladi. Bu uslubiy kompetensiyaning ham o'quvchi markazidagi, natijaga yo'naltirilgan, moslashuvchan va inklyuziv ta'limni tashkil etishda asosiy rol o'ynashini ko'rsatadi.

Uslubiy kompetensiyaning kasbiy faoliyat samaradorligidagi ahamiyati esa pedagogning professional barqarorligi, ijodkorligi va innovatsion salohiyati bilan belgilanadi. Metodik jihatdan

tayyor pedagog o'z kasbiy faoliyatida ko'proq mustaqillikka ega bo'ladi, darsni turli formatlarda tashkil eta oladi, muammoli vaziyatlarga moslashadi va pedagogik xatolarni tezda tuzatishga qodir bo'ladi. Bunday pedagog faqat mavjud metodlarni qo'llovchi emas, balki yangi metodik yechimlar ishlab chiqishga qodir subyektga aylanadi. OECDning transformativ kompetensiyalar haqidagi yondashuvi ham zamonaviy ta'limda ijodiy qiymat yaratish, muammolarni hal qilish va mas'uliyatni o'z zimmasiga olish kabi sifatlarni muhim deb hisoblaydi; bu g'oyalar pedagogning uslubiy kompetensiyasiga ham bevosita taalluqlidir.

Shu bois uslubiy kompetensiyaning pedagogik mohiyati pedagogni bilim uzatuvchidan ta'lim jarayonini ongli boshqaruvchi, tahlil qiluvchi va takomillashtiruvchi professional subyekt darajasiga ko'tarishida namoyon bo'ladi. Uning mohiyati faqat metodik bilimga egalikda emas, balki ta'lim mazmunini maqsadli loyihalash, o'quvchi rivojlanishini qo'llab-quvvatlash va ta'lim sifatini kafolatlashga xizmat qiluvchi amaliy-pedagogik quvvatida ifodalanadi.

Uslubiy kompetensiyani shakllantirish ko'p omilli jarayon bo'lib, u pedagogik ta'lim mazmuni, tashkil etish sharoiti, ta'lim texnologiyalari va shaxsga yo'naltirilgan rivojlantiruvchi muhitning o'zaro uyg'unligiga bog'liq. Mazkur jarayonni samarali tashkil etish uchun, eng avvalo, pedagogik shart-sharoitlar to'g'ri yo'lga qo'yilishi lozim. Bunday shart-sharoitlarga nazariy va amaliy tayyorgarlikning uzviyligi, o'quv-amaliyot integratsiyasi, metodik vaziyatlar asosida o'qitish, refleksiv topshiriqlarni joriy etish, mentorlik va teskari aloqa tizimini yo'lga qo'yish kiradi. Ilmiy adabiyotlarda bo'lajak pedagoglar tayyorgarligida aynan nazariya va amaliyot o'rtasidagi uzilish metodik kompetentlikning yetarli shakllanmasligiga sabab bo'lishi qayd etiladi.

Uslubiy kompetensiyani rivojlantirishda innovatsion texnologiyalar ta'siri ham tobora ortib bormoqda. Raqamli ta'lim vositalari, simulyatsiyalar, elektron platformalar, mikrodars tahlili, videokuzatuv, onlayn refleksiya, interaktiv topshiriqlar va case-study texnologiyalari metodik tayyorgarlikni yanada amaliy, moslashuvchan va individuallashtirilgan holga keltiradi. UNESCOning ICT Competency Framework hujjati o'qituvchilar tayyorgarligida texnologiyani o'quv dasturi, pedagogika, baholash va professional rivojlanish bilan integratsiyalash zarurligini alohida ta'kidlaydi. Bu esa uslubiy kompetensiyani shakllantirishda innovatsion texnologiyalar yordamchi unsur emas, balki tarkibiy omilga aylanganini anglatadi.

Biroq innovatsion texnologiyalar o'z-o'zidan natija bermaydi; ular puxta metodik konsepsiya bilan qo'llangandagina samarali bo'ladi. Shu ma'noda, texnologiyalar pedagogik maqsadga bo'ysundirilgan bo'lishi, bo'lajak pedagogning metodik fikrlashi va qaror qabul qilish qobiliyatini kuchaytirishi kerak. Aks holda, raqamli vositalar tashqi bezak darajasida qolib ketadi. Demak, innovatsion texnologiyalar uslubiy kompetensiyani shakllantirishda faqat axborot uzatish vositasi emas, balki pedagogik tahlil, loyihalash, differensiallashtirish va refleksiyani kuchaytiruvchi muhit sifatida ko'rinishi lozim.

Mazkur jarayonning yana bir muhim omili — shaxsga yo'naltirilgan yondashuvdir. Uslubiy kompetensiya barcha bo'lajak pedagoglarda bir xil tezlikda va bir xil shaklda rivojlanmaydi. Har bir talabanning bilish uslubi, qiziqishi, avvalgi tajribasi, kasbiy motivatsiyasi va refleksiya darajasi turlicha bo'lgani uchun metodik tayyorgarlik ham differensial tarzda tashkil etilishi zarur. Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv ta'lim oluvchini tayyor bilimlarni qabul qiluvchi emas, balki o'z metodik tajribasini quruvchi faol subyekt sifatida ko'radi. Bu yondashuv individual topshiriqlar, moslashtirilgan metodik vazifalar, mustaqil loyiha ishlari, o'z-o'zini baholash va shaxsiy rivojlanish trayektoriyasini belgilash orqali amalga oshiriladi.

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv, ayniqsa, bo'lajak maxsus pedagoglar tayyorgarligida katta ahamiyatga ega. Chunki ular keyinchalik individual ta'lim ehtiyojlari turlicha bo'lgan o'quvchilar bilan ishlaydi. Shunday ekan, o'z tayyorgarligi jarayonida ham individual farqlarni hisobga oluvchi, refleksiv va moslashuvchan metodik muhitda o'qigan talabalar keyinchalik amaliy faoliyatda ham shunga yaqin yondashuvni namoyon etadi. Shu sababli uslubiy kompetensiyani shakllantirish omillari tizimida pedagogik shart-sharoitlar, innovatsion texnologiyalar va shaxsga yo'naltirilgan yondashuv bir-birini to'ldiruvchi, o'zaro bog'liq

mexanizmlar sifatida qaralishi lozim. Umuman olganda, tahlil natijalari uslubiy kompetensiya pedagogning kasbiy tayyorgarligida markaziy o'rin tutishini ko'rsatadi. Uning mazmuni kognitiv, amaliy va reflektiv komponentlar birligida namoyon bo'ladi; pedagogik mohiyati esa ta'lim jarayonining samaradorligi, ta'lim sifati va kasbiy faoliyat natijadorligini ta'minlashda ochiladi. Mazkur kompetensiyani shakllantirish esa puxta pedagogik shart-sharoitlar, innovatsion texnologiyalar va shaxsga yo'naltirilgan yondashuv uyg'unligida samarali kechadi.

Xulosa

Mazkur tadqiqot doirasida uslubiy kompetensiya tushunchasining mazmun-mohiyati nazariy jihatdan tahlil qilinib, uning pedagogik kategoriya sifatidagi o'rni asoslab berildi. Tahlillar shuni ko'rsatdiki, uslubiy kompetensiya pedagogning kasbiy tayyorgarligida markaziy o'rin tutuvchi, ta'lim jarayonini ilmiy asosda tashkil etish, mazmunni moslashtirish, metod va vositalarni tanlash hamda natijalarni baholashga tayyorligini ifodalovchi integrativ sifattir. U pedagogning faqat bilimga egaligini emas, balki ushbu bilimlarni amaliy faoliyatda samarali qo'llash va reflektiv tahlil qilish qobiliyatini ham qamrab oladi. Uslubiy kompetensiyaning tarkibiy tuzilmasi kognitiv, amaliy va reflektiv komponentlar birligida namoyon bo'lishi ilmiy jihatdan asoslandi. Kognitiv komponent metodik bilimlar tizimini ifodalasa, amaliy komponent ushbu bilimlarning real pedagogik faoliyatda qo'llanishini ta'minlaydi, reflektiv komponent esa pedagogning o'z faoliyatini tahlil qilish va takomillashtirish imkonini beradi. Ushbu komponentlarning o'zaro uyg'unligi pedagogning metodik tayyorgarlik darajasini belgilovchi asosiy mezon sifatida qaraladi. Shuningdek, uslubiy kompetensiyaning pedagogik mohiyati uning ta'lim jarayonidagi hal qiluvchi o'rni bilan izohlanadi. U pedagogik jarayonning barcha bosqichlarida — rejalashtirish, tashkil etish, boshqarish va baholashda muhim funksiyani bajaradi hamda ta'lim sifati va natijadorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Uslubiy kompetensiyasi rivojlangan pedagog o'quv jarayonini moslashuvchan tashkil eta oladi, o'quvchilar ehtiyojlarini hisobga oladi va innovatsion yondashuvlarni samarali joriy etadi. Tadqiqot natijalari uslubiy kompetensiyani shakllantirish ko'p omilli jarayon ekanligini ko'rsatdi. Uning samarali rivojlanishi pedagogik shart-sharoitlarning to'g'ri tashkil etilishi, innovatsion va raqamli texnologiyalardan maqsadli foydalanish hamda shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni amalga oshirish bilan bevosita bog'liqdir. Ayniqsa, nazariya va amaliyot integratsiyasini ta'minlash, reflektiv faoliyatni rivojlantirish hamda individual rivojlanish trayektoriyalarini hisobga olish uslubiy kompetensiyaning yuqori darajada shakllanishiga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, uslubiy kompetensiya pedagogning kasbiy muvaffaqiyatini belgilovchi asosiy omillardan biri bo'lib, u zamonaviy ta'lim tizimida sifatli va samarali ta'limni ta'minlashning muhim sharti hisoblanadi. Shu bois bo'lajak pedagoglarni tayyorlash jarayonida uslubiy kompetensiyani shakllantirishga yo'naltirilgan ilmiy asoslangan metodik tizimlarni ishlab chiqish va amaliyotga joriy etish dolzarb vazifa sifatida namoyon bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Zimnyaya I. A. Ta'lim natijasining yangi paradigmasi sifatida kalit kompetensiyalar // Oliy ta'lim bugun. — 2003. — № 5. — B. 34–42.
2. Xutorskoy A. V. Kalit kompetensiyalar shaxsga yo'naltirilgan ta'lim paradigmasining komponenti sifatida // Xalq ta'limi. — 2003. — № 2. — B. 58–64.
3. Markova A. K. Kasbiylik psixologiyasi. — Moskva: Znanie, 1996. — 308 b.
4. Slastyonin V. A., Isaev I. F., Shiyonov E. N. Pedagogika: pedagogika oliy o'quv yurtlari talabalari uchun o'quv qo'llanma. — Moskva: Akademiya, 2002. — 576 b.
5. Bubnova I. A. Pedagogning metodik kompetentligi: mohiyati va tuzilmasi // Pedagogik ta'lim va fan. — 2014. — № 3. — B. 45–49.
6. Muslimov N. A. Kasbiy kompetentlik va uni shakllantirish texnologiyalari. — Toshkent: Fan, 2015. — 220 b.
7. Ishmuhamedov R. J., Abduqodirov A. A., Pardaev A. X. Ta'limda innovatsion texnologiyalar. — Toshkent: Iste'dod, 2008. — 180 b.